ROBOTA PE DOMENIUL BONȚIDEI ÎN PERIOADA DESCOMPUNERII FEUDALISMULUI (1780—1820)

Domeniul Bonțidei (jud. Cluj), aflat în stăpînirea guvernatorului Transilvaniei, contele Bánffy Gheorghe, era format, în perioada de care ne ocupăm, din 14 sate sau părți de sate și anume: Bonțida, centrul domeniului, unde se afla castelul și curia, Răscruci, Cupșeni, Șimișna, Chizeni, Chidea, Sărata, Recea-Cristur, Căprioara, Igrița, Tăuți, Dăbîca, Rus și Dîrja [1]. Supușii din trei comune: Cupșeni, Chizeni și Chidea, au aparținut în întregime domeniului; supușii din 2 comune: Bonțida și Răscruci, în medie de 50%, cam 1/3 din supușii altor 3 comune: Căprioara, Șimișna și Igrița depindeau de domeniul Bonțidei, 17,85% din supușii comunei Dîrja și 13,63% din cei ai comunei Tăuți, în timp ce din Dăbîca, Sărata și Rus numai în proporție de 2—3%. În anul 1809 guvernatorul reorganizează domeniul Bonțidei, cu ocazia împărțirii proprietăților sale ce i-au revenit pe linie masculină celor patru fii ai săi, moștenitori direcți ai acestora: Gheorghe, Dionisie, Iosif și Francisc. Cu această ocazie din domeniul Bonțidei sînt scoase o parte din comune și supuși, reducîndu-se simțitor suprafața și întinderea acestuia. De acum de domeniu aparțin numai 10 comune sau părți de comune: Bonțida, Chidea, Dîrja, Recea-Cristur, Igrița, Tăuți, Dăbîca, Fundătura, Chizeni și Cupșeni, celelalte 4 fiind atașate domeniului Zam, ce urma să fie moștenit de contele Bánffy Francisc, în timp ce domeniul Bonțidei i-a revenit contelui Bánffy Iosif [2]. Din aceste motive numărul supușilor domeniului nu a rămas neschimbat pe parcursul perioadei cercetate. Dacă în 1807 el era format din 485 capi de familie [3], în anul 1809 se reduce la 315 [4], pentru ca în timpul foametei și mizeriei din anii 1814—1817 numărul supușilor domeniului să mai scadă treptat ajungînd la 261 capi de familie în 1820, așa cum îi înregistrează conscripția czirakyană [5].

---

[1] Arhiva istorică a Filialei Cluj a Acad. R.S.R., Arhiva familiei Bánffy, Consignatio 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803, idem Consignatio 124/b, Bonchidai taxa lista 1806, 1807.
[2] Idem, Consignatio 123/d.
[3] Idem, Consignatio 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
[4] Idem, Consig. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1809.
[5] Arhivele de Stat, Budapest, Conscriptio Czirakyana F. 52.

Supuşii domeniului erau formaţi din iobagi, jeleri, hurubaşi, lipitori, candiaşi şi meseriaşi [5a]. Majoritatea lor, reprezentînd 60% din totalitatea supuşilor, o formau jelerii. Cea mai mare parte a acestora se aflau în comunele Cupşeni, Bonţida, Răscruci, Tăuţi, Chidea, Dîrja, şi Şimişna. Iobagii formau cam 1/3 din supuşii domeniului (105 iobagi în anul 1800 [6], 114 în 1803 [7]). Cei mai mulţi iobagi se aflau la Bonţida, Chizeni, Igriţa şi Şimişna.

Renta feudală pe domeniul Bonţidei era formată, în această perioadă la fel ca în întreaga Transilvanie din renta în muncă (robota), în natură şi în bani. Deoarece studiul nostru este consacrat analizei şi prezentării robotei în cadrul domeniului, ne vom ocupa numai de ea.

Renta în muncă consta din totalitatea obligaţiilor în muncă pe care ţăranii dependenţi de pe domeniu trebuiau să le presteze pe pămîntul alodial. În cadrul rentei în muncă, cele mai importante obligaţii erau zilele de robotă, îndeplinite de ţărani fie cu vitele şi uneltele proprii, fie numai cu braţele, în cazul în care ţăranilor le lipseau uneltele şi vitele proprii. Pe domeniul Bonţidei, la fel ca în întreaga Transilvanie, renta în muncă nu a fost reglementată pe bază de urbariu în această perioadă, excepţie făcînd doar comuna Cupşeni. Acest lucru rezultă din declaraţiile făcute de ţăranii de pe domeniu cu ocazia conscripţiei urbariale din 1785—1786 şi a celei czirakyene din 1820. Astfel, la 18 septembrie 1820, ţăranii din Bonţida declară în faţa conscriptorilor că: „Urbarium nitse nam avut, nitse amu navem nitse la o curte... slujba nu facem nits după Contractus, nits după alcăzas, fără după obicei, nits nu pomenim să fi fost almintrile ..." [8]. La 25 septembrie ţăranii din Răscruci declarau: „Urbarium nici acum n-avem şi nici pînă acum n-am avut... Pînă acum slujba am făcut-o la stăpîni, fie după 'usus', fie după cum ne-am putut alcăzi cu stăpînul, iar actualul 'usus' exista din timpuri vechi ..." [9].

Spre deosebire de ei, iobagii din Cupşeni declarau conscriptorilor la 18 iulie 1820: „În anii cei mai dinainte, cînd fiscuşu ne-au dat la familia Bánffeştilor, atunce slujbe de Urbar ne-au fost dat, care urbar şi noi l-am avut pînă în anu trecut, atunci înnaintea vármegyi avînd noi ceva lucru de leje, l-am dat în contra la vármegye, şi de atunci nu putem căpăta la mine. Dar totuşi pe cum vedem de pe parte domnilor partea urbariului s-au dat în contra care să fiie parte draptă şi noi toţi cunoaştem" [10].

[5a] Lipitorii şi candiaşii erau curialişti care obişnuit erau fie bucătari, toboşari, hăitaşi ai curţii, fie îndeplineau cernutul la curte.

[6] Arhiva istorică a Filialei Cluj a Acad. R.S.R., Arhiva familiei Bánffy, Consignatio 124, Bonchidai taxa lista, 1800.

[7] Idem, Consign. 124, Bonchidai taxa lista, 1803.

[8] Arhivele de Stat, Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. VII, p. 31.

[9] Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. IV, p. 549.

[10] Idem, F. 52, Comitatul Solnocul Interior, vol. III, p. 123. Această comună a aparţinut odinioară (1749—1762) fiscului care a introdus probabil urbariul. Kádár József, *Szolnok-Doboka vm. monographiája,* vol. IV, Déesen 1901, pag. 536.

Din cele 14 comune aparținînd domeniului Bonțidei, în 13 comune țăranii executau robota conform obiceiului moștenit de la strămoși, și pe baza unei înțelegeri cu stăpînul de moșie. Într-o singură comună, Cupșeni, robota era reglementată pe bază de urbariu. Tocmai de aceea va exista o deosebire vădită între obligațiile în muncă ale țăranilor din Cupșeni și celelalte comune, precum și o deosebire de la an la an între obligațiile în muncă ale țăranilor în aceste 13 comune, în care robota se efectua pe bază de înțelegere între proprietarii de pămînt și iobagi. De aceea nici nu vom putea surprinde un criteriu absolut de stabilire a robotei în comunele aparținătoare domeniului.

Cum a evoluat robota în cele 14 comune ale domeniului? Vom începe cu *Bonțida*. Din declarațiile făcute de iobagii acestei comune cu ocazia conscripției urbariale din 1785 [11], rezultă că aceștia slujeau cîte 3, jelerii cîte 2 zile pe săptămînă cu boii și cu palmele. Din registrele de taxe și slujbă ale domeniului din anii 1800—1819 constatăm că supușii din această comună erau împărțiți în două categorii. Cei care n-aveau vite erau obligați să lucreze cîte 3 zile pe săptămînă cu palmele, deci 156 zile, pe an, dacă erau iobagi, cîte 2 zile pe săptămînă, deci 104 zile pe an, dacă erau jeleri; cîte 1 zi pe săptămînă, deci 52 zile pe an, dacă erau hurubași și cîte 12 zile cu palmele, dacă erau lipitori. Cei care aveau vite, își răscumpărau o parte a robotei plătind o anumită taxă anuală, restul robotei efectuînd-o cu vitele. Acești iobagi și jeleri, dacă aveau 4 vite, trebuiau să lucreze 30 zile anual cu boii și 6 zile cu palmele, să taie, să încarce și să transporte 2 stînjeni de lemne și cîte un stînjen de piatră, cei care aveau 2 vite executau jumătatea acestor obligații. Alături de acestea mai trebuiau să facă cîte 3 drumuri lungi pe an [12]. Începînd cu anul 1806, numărul zilelor de robotă pe an ale celor care le efectuau cu boii, indiferent dacă erau iobagi sau jeleri, se ridică la 42, menținîndu-se neschimbate cele 6 zile cu palmele. Zilele de robotă ale supușilor care efectuau munca cu palmele se reduc la 150 pe an pentru iobagi, la 100 pe an pentru jeleri și la 50 pe an pentru hurubași [13]. Din acest an vom găsi supuși, iobagi sau jeleri, care-și răscumpără complet cu bani obligațiile în robotă, plătind anual fie 40 R.fl. (iobagul Horvath János), fie 30 R.fl. (jelerul Néjszar György) [14]. Registrele de taxă din anul 1809 împart pe supuși în: iobagi, cu obligația de a efectua cîte 3 zile pe săptămînă, iobagi cu obligația de a efectua 2 zile pe săptămînă și iobagi cu 1 zi pe săptămînă [15]. În 1810 se ridică numărul carelor de lemne ce trebuiau tăiate și transportate la 2 1/2 pe an pentru iobagii și jelerii care efectuau robota cu vitele [16], pentru ca în 1811 să se ridice la 3 pe an [17]. În anii următori, probabil sub presiunea luptei țărănimii, această obligație se reduce din nou la 2 ½ pe an. Din anul 1818 nu mai găsim categoria supușilor care să efectueze robota cu vitele, probabil, din cauza distrugerii în masă a vitelor de lucru în perioada foametei din 1814—1817 [18]. Acest fapt îl putem sesiza încă din anul 1817, cînd nu-

[11] Idem, F. 51, Bonchida, 28. csomó.
[12] Arhiva istorică a Filialei Cluj a Academiei R.S.R., Arh. familiei Bánffy, Consignatio 124, Bonchidai taxa lista, 1800.
[13] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
[14] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806—1807.
[15] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1809.
[16] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai taxa lista, 1810.
[17] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811.
[18] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1818—1819.

mărul supuşilor care-şi executau robota cu vitele se reduce brusc la 15 de la circa 30, cîţi au fost în anii anteriori, pentru ca în 1818 să dispară complet din registrele de slujbă ale domeniului, ei efectuînd slujba cu palmele, fie cîte 150 zile anual, fie cîte 100 zile [19].

În comuna *Dăbîca* jelerii efectuau, potrivit registrelor de taxe din anii 1800—1803, pe lîngă plata unei taxe în bani, ori cîte 12 zile cu boii, 6 zile cu palmele şi secerau 20 clăi de grîu, ori cîte 18 zile cu palmele, alături de care secerau cîte 20 clăi de grîu [20]. Registrul de taxe din 1806 stabileşte pentru cei 4 jeleri următoarele obligaţii în robotă: unul trebuia să efectueze 12 zile robotă cu boii, 6 zile robotă cu palmele şi să secere 27 clăi de grîu; restul, cîte 18 zile robotă cu palmele şi să secere 27 clăi de grîu [21]. În registrele de taxe din 1807 apar jeleri cu cîte 18 zile robotă cu boii pe an şi 6 zile robotă cu palmele, alături de care trebuiau să secere cîte 27 clăi de grîu şi numai un singur jeler trebuia să lucreze în contul robotei 24 zile cu palmele şi să secere 27 clăi de grîu [22]. Situaţia aceasta se menţine pînă în anul 1809, pentru ca în 1810, unicul iobag cu trei zile să aibă obligaţia de a secera 27 clăi de grîu, el fiind pădurar, iar celălalt iobag cu 2 zile să lucreze 30 zile cu palmele şi să secere 27 clăi de grîu [23]. În cursul anilor următori se ridică treptat numărul clăilor ce trebuiau secerate la 30 pe an. În 1820 cu ocazia conscripţiei czirakyene, supuşii contelui Bánffy declarau: „Oamenii din această comună toţi slujim, fie cu 4 boi fie cu 2 boi, fie cu palmele, cîte 2 zile în fiecare săptămînă, după cum au slujit şi înaintaşii noştri [24].

Deosebit de schimbătoare a fost robota efectuată de supuşii domeniului din comuna *Recea-Cristur*. Dacă în anul 1800 iobagii; pe lîngă renta în bani, secerau cîte 20 clăi pe an, iar hurubaşii cîte 10 clăi de grîu (fără robotă) [25], în 1801 deja jelerului Rusz Ferenc i se preschimbă obligaţia de a secera 20 clăi în 18 zile robotă cu palmele [26]. În 1803 i se preschimbă seceratul grîului în 18 zile robotă cu palmele şi lui Rusz Czilika [27]. Registrul de taxe din 1806 ridică numărul clăilor de secerat la 27 pe an, uniformizîndu-le atît pentru iobagi cît şi pentru jeleri [28]. În 1807 se schimbă din nou obligaţiile în robotă ale supuşilor din această comună. Iobagii trebuiau acum să lucreze cîte 24 zile cu boii şi 6 zile cu palmele şi să secere 27 clăi de grîu [29]. Din anul 1809 supuşii din această comună sînt obligaţi să ardă cărbunele în pădurile din hotarul satului şi să-l transporte la curie, să efectueze cîte 1—2 drumuri lungi pe an şi să secere cîte 27 clăi de grîu [30]. În 1818 2 jeleri, Derşan Costan şi Iuga Ştefan, sînt obligaţi să lucreze cîte 30 zile robotă cu vitele [31], în timp ce

[19] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1818.
[20] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.
[21] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
[22] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
[23] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1810.
[24] Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 67—68.
[25] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800.
[26] Idem, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1801.
[27] Idem, Cons, 124, Bonchidai taxa lista, 1803.
[28] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
[29] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
[30] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1809.
[31] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1818.

ceilalţi rămîn la vechile obligaţii. Cu ocazia conscripţiei czirakyene, supuşii domeniului declarau cu privire la robotă: „Slujba oamenilor este diferită, deoarece 2 de pe partea contelui au cîte 2 boi, alţii 2 lucrează cu palmele, al cincilea fiind hăitaş (hajtó), ceilalţi 4 oameni ard în fiecare lună cîte 2 care de cărbune în pădurea de la hotar, pe care cei doi cu boii le transportă la Bonţida. În afară de aceasta fiecare seceră vara cîte 20 clăi de grîu. Cei doi care au boi mai duc cîte un car de vin de Sălaj de la Borla la Bonţida şi încă un car de var de la Turea (Türe) la Bonţida [32].

În comuna *Tăuţi* cei cinci jeleri trebuiau să execute slujba, în 1800, alături de plata rentei în bani, in felul următor: 2 jeleri cîte 12 zile robotă cu boii, 6 zile cu palmele şi să secere cîte 20 clăi cereale; 2 jeleri (care nu posedau boi) roboteau 18 zile cu palmele şi secerau 20 clăi cereale, în timp ce al cincilea, fiind pădurar, era scutit de robotă [33]. În anul 1803 cele 12 zile robotă cu boii se extind la toţi cei 4 jeleri, alături de care ei mai trebuiau să lucreze cîte 6 zile cu palmele şi să secere cele 20 clăi de cereale anual. Excepţie făcea şi de data aceasta doar jelerul pădurar care era scutit de robotă şi un alt jeler care n-avea boi [34]. În 1806 numărul clăilor ce trebuiau secerate de către fiecare jeler se ridică la 27 pe an, menţinîndu-se neschimbate celelalte obligaţii în robotă [35]. În 1807, zilele de robotă cu boii se ridică din nou, de data aceasta la 18 pe an pentru fiecare jeler [36], pentru ca în 1810 ele să se mai ridice din nou la 24 pe an, dintre care 18 trebuiau efectuate cu boii şi 6 cu palmele. Tot în acest an se mai adaugă obligaţia de a face cîte un drum lung pe an şi a strînge şi transporta 1/2 sau 1 stînjen lemne pe an. Vechea obligaţie de a secera cele 27 clăi de cereale pe an se menţine neschimbată [37]. După 1810 zilele de robotă ale supuşilor din această comună se ridică din nou, adăugîndu-li-se încă 6 zile robotă pe an (în total 30 zile robotă pe an), iar numărul clăilor de secerat se ridică la 30 pe an. La vechiul drum lung se mai adaugă încă unul pentru fiecare supus [38]. Din 1816 obligaţia de a sluji cu boii şi a face cele două drumuri lungi se restrînge la doi supuşi, deoarece numai lor le mai rămăseseră boii, ale celorlalţi pierind din cauza foametei [39].

Conscripţia czirakyană din 1820 înregistrează o nouă sporire a obligaţiilor în robotă ale supuşilor, ceea ce rezultă din declaraţiile acestora: „Oamenii acestei comune slujesc cu toţii în acelaşi fel. Noi, oamenii contelui Bánffy Iosif, care slujim cu boii, slujim într-un an 4 săptămîni, cei care au 4 boi, cu 4 boi, cei care au 2 boi, cu 2, în afară de aceasta o săptămînă cu coasa. În afară de aceasta mai facem două drumuri şi ducem un stînjen de lemne la moara din Fundătura, şi este dator fiecare om să secere 30 clăi de grîu şi să plătească puţină taxă. Cei cu palmele slujesc contelui Bánffy Iosif 5 săptămîni cu palmele, seceră 30 clăi şi plătesc puţină taxă" [40].

---

32 Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 561.
33 Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800.
34 Idem, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1803.
35 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
36 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
37 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1810.
38 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815.
39 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai taxa lista, 1816.
40 Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 573.

Iobagii din comuna *Şimişna* roboteau la Bonţida în 1785, potrivit declaraţiilor făcute de ei cu ocazia conscripţiei, o jumătate de an, cu excepţia a 3 iobagi (Bán Petru, Bán Von şi Libotean Avram), care slujeau cu palmele numai 2 săptămîni pe an şi a lui Ban Nichita care slujea tot cu palmele 4 săptămîni pe an. Jelerii roboteau săptămînal, tot la Bonţida, cîte 2 zile cu palmele [41]. În 1800, atît iobagii cît şi jelerii care posedau boi, alături de plata unei taxe, slujeau cîte 18 zile pe an cu vitele şi 6 zile cu palmele, în timp ce supuşii lipsiţi de vite slujeau cîte 24 zile pe an cu palmele şi secerau cîte 20 clăi de grîu. Hurubaşii roboteau cîte 18 zile cu palmele şi secerau cîte 20 clăi de grîu. Excepţie făcea un rotar, care avea obligaţia să dea curiei, anual, cîte 8 cuţite noi, să slujească 18 zile cu boii şi 6 zile cu palmele şi hurubaşul Ban Vasilia, care slujea cu palmele 6 zile pe an şi secera numai 15 clăi de grîu [42]. Această situaţie se menţine pînă în 1806, cînd toţi iobagii şi jelerii contelui Bánffy vor fi obligaţi să slujească 18 zile cu boii pe an şi 6 zile cu palmele, adăugîndu-li-se şi un drum lung, deoarece acum toţi aveau cel puţin 2 boi. Excepţie făcea gornicul şi un iobag lipsit de boi, care roboteau 24 zile pe an şi secerau cîte 25 clăi de grîu. Hurubaşii executau 18 zile robotă cu palmele pe an şi secerau 25 clăi de grîu [43]. În anul 1807 robota supuşilor se ridică din nou, la 24 zile pe an, cu boii, alături de care se menţin cele 6 zile robotă cu palmele. În registre nu mai figurează obligaţia de a face drumul lung, 4 dintre hurubaşi slujeau cîte 24 zile pe an cu palmele şi secerau 30 clăi de grîu, 2 slujeau 18 zile cu palmele şi secerau în mod asemănător 30 clăi de grîu, iar restul robotea cîte 18 zile cu palma [44]. Din anul 1809 comuna Şimişna trece în stăpînirea lui Francisc Bánffy.

Obligaţiile in robotă ale iobagilor şi hurubaşilor din comuna *Căprioara* au fost pînă în 1809 în parte convertite în taxe, menţinîndu-li-se o serie de alte obligaţii, printre care acelea de a secera un anumit număr de clăi de grîu pe an. Astfel iobagii trebuiau să secere, pînă în 1805, cîte 20 clăi de grîu, iar hurubaşii cîte 10 clăi de grîu pe an [45]. Începînd cu anul 1806 numărul clăilor de secerat se ridică şi în această comună la 27 pe an atît pentru iobagi cît şi pentru jeleri, fiind obligaţi în acelaşi timp să ardă cărbune în pădurea domeniului şi să-l transporte la Bonţida [46]. Din anul 1809 comuna Căprioara trecînd în proprietatea lui Francisc Bánffy, iobagii şi jelerii vor fi obligaţi să roboteascā la Răscruci, de care aparţineau.

Asemănător a fost răscumpărată în bani o parte a obligaţiilor în robotă ale ţăranilor din comuna *Igriţa*. Pe lîngă această taxă de răscumpărare, iobagii erau obligaţi, în anii 1800—1805, să roboteascā cu mîna cîte 18 zile pe an şi să secere cîte 20 clăi de grîu. Jelerii care posedau cel puţin doi boi, lucrau cîte 12 zile cu boii, 6 zile cu palmele şi secerau 20 clăi de grîu, iar hurubaşii 6 zile pe an cu palmele şi secerau 20 clăi de grîu [47]. În 1806 numărul clăilor ce trebuiau secerate se ridică pentru toţi supuşii, indiferent dacă erau iobagi, jeleri sau hurubaşi, la cîte 27 pe an. Numărul zilelor de robotă se menţine neschimbat pentru iobagi şi jeleri; în schimb

---

41 Idem, Conscriptio Urbarialis, 1785, F. 51, 39. csomó, Semesnye.

42 Arh. ist. a Fil. Acad. R.S.R., Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800.

43 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.

44 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.

45 Idem, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801,1803.

46 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806—1807.

47 Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.

hurubașilor li se ridică la 18 zile pe an cu palmele, asemănător celorlalți supuși [48] Registrul de taxe din 1807 înscrie noi modificări în obligațiile supușilor din comuna Igrița. Deacum toți, iobagi, jeleri sau hurubași, trebuiau să robotească cîte 24 zile pe an. Cei care n-aveau boi, le făceau pe toate numai cu palmele, cei care aveau boi, executau din ele 18 zile cu boii [49]. Această situație se menține pînă în anul 1809 [50]. În 1810, la vechile obligații se mai adaugă cîte un drum lung și cărăușitul unei jumătăți de stînjen de lemne, cu excepția hurubașilor [51]. În 1811 zilele de robotă se ridică din nou, la 30 pe an. La vechiul drum lung se mai adaugă unul nou, precum și o jumătate de stînjen de lemne pentru cei care aveau vite. De asemenea se ridică la 30 numărul clăilor ce trebuiau secerate de fiecare supus [52]. Din 1815 supușii nemaiavînd vite, vor fi obligați să muncească cu palmele 30 zile pe an și să secere cîte 30 clăi de grîu [53], obligații care se mențin neschimbate și în continuare [54]. În 1820 țăranii din comună vor declara conscriptorilor: „Acei care au 4 boi cu atîția, iar acei care au 2 boi, în tovărășie cu altul, împlinim obligația de a sluji cu boii într-un an 2—3 și mai multe săptămîni. Iară cu palmele 7, 8 și chiar 9 săptămîni obișnuim să slujim într-un an" [55].

Obligațiile în robotă ale supușilor domeniului din comuna *Dîrja* erau asemănătoare cu ale celor din Igrița. Alături de banii pe care-i plăteau pentru răscumpărarea unei părți a robotei, ei slujeau cîte 18 zile pe an. Cei care aveau vite le făceau cu vitele, iar cei cărora le lipseau, le executau cu palmele. Alături de acestea trebuiau să secere atît iobagul cît și jelerul cîte 20 clăi de grîu pe an [56]. În 1806 numărul clăilor se ridică la 27, restul obligațiilor rămînînd neschimbate [57]. Numărul zilelor de robotă pe an se ridică în anul 1807 în felul următor: iobagii erau obligați să lucreze 24 zile pe an cu boii și 6 zile cu palmele și să secere, în plus, 27 clăi de grîu; jelerii care aveau boi slujeau la fel ca iobagii, în timp ce cei lipsiți de vite erau obligați să slujească numai 24 zile cu palmele și să secere 27 clăi de grîu. Excepție făceau doi jeleri (Bumb Marian și Bota Tifor) care, deși aveau cîte 2 boi, nu efectuau decît 24 zile robotă pe an [58]. În 1810, la vechile obligații se mai adaugă acelea de a efectua un drum lung și a transporta un stînjen de lemne pentru iobagi și 1/2 stînjen de lemne pentru jeleri [59]. O nouă creștere a zilelor de robotă are loc în anul 1811 pentru acei care posedau vite. De data aceasta numărul zilelor de robotă se ridică la 30. Se mai adaugă un drum lung și se ridică numărul clăilor de grîu de secerat la 30 pe an [60]. În 1816 jelerii care efectuau 30 zile robotă cu pal-

---

48 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
49 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
50 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1809.
51 Idem, Cons. 124/b. Bonchidai taxa lista, 1810.
52 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811—1814.
53 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1815.
54 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1817, 1818, 1819.
55 Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 148.
56 Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.
57 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
58 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807, 1809.
59 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1810.
60 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811.

mele aveau obligaţia să transporte cîte 4 sau 5 care cu lemne[61]. În 1820 dîrjenii vor declara: „Slujim domnului conte Bánffy Iosif, pe bază de înţelegere într-un an, cei care au boi, cu boii, 6 săptămîni, pe lîngă aceasta facem două drumuri lungi, unul la Borla pentru vin, celălalt la Turea, după var; secerăm 30 clăi de grîu, cosim o săptămînă şi dăm 12 R. florini. Pălmaşii iarăşi slujesc 4 săptămîni, seceră 30 clăi de grîu şi taie în pădurea din Chidea 4 stînjeni de lemne"[62].

Iobagii din *Chizeni* nu aveau reglementată robota la începutul perioadei cercetate, din care cauză „slujim cum ne mînă — declară ei cu ocazia conscripţiei urbariale din 1785 — şi cum putem socoti. Anu jumătate în slujba domnească îl plinim. Slujbele şi datoriile acestea cînd s-au început, nu ştim... Slujbele le împlinim la Bonţida la 5 mnile de pămînt[63]. În registrele de taxă din 1800—1801 şi 1803, iobagilor şi jelerilor le erau stabilite zilele de robotă la 24 pe an, restul robotei fiind răscumpărată în bani. Cei care aveau boi le efectuau cu boii, cei care n-aveau, cu palmele, dar atunci trebuiau să secere în plus 20 clăi de grîu. Dintre cei 11 iobagi 2 efectuau robota numai cu palmele, iar dintre cei 6 jeleri, jumătate. Hurubaşii trebuiau să secere anual cîte 15 clăi de grîu[64]. Din 1806 la vechile obligaţii ale iobagilor şi jelerilor se mai adaugă drumul lung, în timp ce hurubaşilor li se ridică numărul clăilor de secerat la 25 pe an[65]. În 1807 se mai adaugă încă 6 zile de robotă pe an iobagilor şi jelerilor care aveau boi, în timp ce ale celor care n-aveau, se menţin neschimbate. Se ridică în mod asemănător şi numărul clăilor de grîu de secerat la 30 pe an atît iobagilor şi jelerilor, cît şi hurubaşilor[66]. Din 1811 iobagilor şi jelerilor li se mai adaugă un drum în plus. Puţinii hurubaşi care au mai rămas în viaţă de pe urma foametei erau obligaţi să lucreze cîte 6 zile cu palmele, alături de vechile obligaţii sau să confecţioneze un anumit număr de juguri pe an (Lăpuşan Macavei 20 bucăţi pe an) şi să ajute la întreţinerea podurilor (Tomore Todor)[67]. În anul 1820 ei vor declara cu privire la obligaţiile în robotă: „În fiecare săptămînă slujim 3 zile cu palmele şi cu 2 boi tot 3 zile; cînd arăm la stăpîn, două gazde prind împreună şi aşa arăm, 3 zile cu 4 boi..."[68].

Tot la 18 zile robotă anual, alături de o taxă de răscumpărare a restului robotei, au fost fixate obligaţiile iobagilor şi jelerilor din *Chidea* pentru anii 1800, 1801 şi 1802 pe care le executau cu palmele, căci le lipseau vitele. Excepţie făcea, în 1801, un singur jeler, Filimon Costan, care avînd 4 boi, executa 12 zile robotă cu boii şi numai 6 zile cu palmele. De asemenea toţi supuşii din această comună erau obligaţi să secere cîte 20 clăi de grîu anual[69]. În 1806 6 jeleri executau 12 zile de

---

[61] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai taxa lista, 1816.

[62] Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 34.

[63] Idem, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, 39. csomó, Közfalu.

[64] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.

[65] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.

[66] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807, 1810.

[67] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811—1815.

[68] Arhivele de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Solnoc Interior, vol. X, p. 6.

[69] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.

robotă cu boii, și numai restul cu palmele. Tot în acest an numărul clăilor ce trebuiau secerate se ridică la 27 pe an [70]. Numărul zilelor de robotă va spori în anul 1807 cu 6 zile pe an, ajungînd deci la 24, dintre care cei care aveau boi efectuau 18 zile cu boii, iar restul cu palmele [71]. În 1809 se adaugă din nou 6 zile robotă pe an (ajungînd deci la 30). Cei care aveau boi executau 24 zile cu vitele, iar restul zilelor cu palmele. Jelerilor care posedau vite, li se adaugă, în 1810, obligația de a face cîte un drum lung anual, de a tăia și transporta un stînjen de lemne la Bonțida [72]. Din 1811 numărul zilelor de robotă se ridică din nou la 36 pe an pentru cei care aveau vite și tot acestora li se mai adaugă un drum lung, iar numărul clăilor de secerat pe an sporește la 30 [73]. În 1813 se renunță la aceste obligații; în schimb se ridică numărul drumurilor lungi de efectuat pe an la 4, dar numai pentru pălmași [74]. În anii următori murind vitele, robota va fi efectuată cu palmele, ștergîndu-se obligațiile drumului lung și a transportului de lemne, pînă în 1820, cînd, din declarațiile lor, aflăm următoarele: „Slujitorii contelui Bánffy Iosif îndeplinesc slujba obișnuită după alcăzaș și cu ruptul, care o numărăm în felul următor pentru oameni fără vite: Fiecare gazdă fără vite împlinește 18 zile la săpatul porumbului, la strînsul porumbului 6 zile și seceră 30 clăi de grîu, pe care toate le împlinesc la Bonțida... Mai departe onoratul proprietar avînd în hotarul acestei comune pădurea alodială, fiecare gazdă fără vite are datoria de a pregăti cîte 4 stînjeni lungi de lemne... Înainte de introducerea obiceiului de a face stînjeni de lemne îndeplineam și o săptămînă la cosit... Pentru gazdele cu vite iarăși în felul acesta urmează: ară primăvara la Bonțida cîte 6 zile cu atîtea vite cîte posedă, după alcăzaș, la desțelenire 9 zile, la purtat 9 zile, pentru semănatul de toamnă ară două săptămîni. Pe deasupra mai fac două drumuri lungi, cîte unul cu adusul mustului de la Borla, celălalt pentru adusul vinului de la Borla; și aceștia seceră 30 clăi de grîu, cosesc 6 zile, plătesc 8 R. florini taxă, sînt obligați să ducă la Bonțida, din pădurea de aici, de 2 și de 3 ori lemne pentru căruțe și pluguri, precum și un stînjen de nuiele pentru garduri; mai departe, colonii pălmași de aici sînt datori să sape anual 6 saci de hrean, iar cei cu boi să facă transportul la Bonțida" [75].

La *Răscruci*, situația supușilor era asemănătoare cu aceea a celor din Bonțida. Ei au fost împărțiți în două categorii, avînd obligații deosebite. Una era aceea a celor care posedau vite și care trebuiau, alături de plata unei taxe de răscumpărare, să lucreze cîte 30 zile pe an cu boii, 6 zile cu palmele, să taie și să transporte cîte un stînjen de lemne dacă aveau 2 boi și cîte 2 stînjeni de lemne și jumătate stînjen de piatră dacă aveau mai multe vite. Tot aceștia aveau obligația de a efectua trei drumuri lungi pe an. A doua categorie o formau iobagii fără vite, a căror slujbă era fixată la 156 zile pe an cu palmele pentru iobagi și 104 zile pe an pentru jeleri. Hurubașii plăteau o taxă de răscumpărare a robotei și secerau cîte 30 clăi de grîu pe an [76]. În 1801 trei dintre hurubași, nemaiplătind taxa de răscumpărare, vor

[70] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
[71] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
[72] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1810.
[73] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811.
[74] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1813.
[75] Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. IV, p. 297—298.
[76] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801.

fi obligaţi să slujească cîte 52 zile pe an cu palmele. În 1803 numărul zilelor de robotă cu boii, pentru iobagii şi jelerii care posedau vite, se reduce de la 30 pe an la 28, restul obligaţiilor menţinîndu-se neschimbate[77]. O micşorare a obligaţiilor se observă şi la majoritatea hurubaşilor, numărul clăilor de secerat reducîndu-se la 20 pe an, iar unuia chiar la 10 clăi[78]. Din 1806 numărul zilelor de robotă pentru iobagii cu vite se ridică din nou la 42 pe an, în timp ce al iobagilor fără vite se reduce la 150 pe an. Obligaţiile jelerilor se uniformizează, deoarece toţi, indiferent dacă posedau sau nu vite, trebuiau să execute cîte 100 zile robotă pe an cu palmele, iar hurubaşii cîte 50 zile pe an. Celor 6 ţărani nou veniţi pe domeniu li se fixează obligaţia de a plăti o anumită taxă şi de a efectua 12 zile robotă pe an cu palmele[79]. Această situaţie se menţine pînă în 1809, cînd Răscruciul este dat lui Bánffy Francisc.

La 1785 supuşii domeniului din satul *Rus* declarau că: „jumătate de an îl petrecem la slujba domnească"[80], pentru ca în 1800 obligaţiile în robotă să fie fixate la 18 zile pe an cu boii şi 6 zile cu palmele[81], pe lîngă care plăteau şi taxă. În 1806 acestor obligaţii li se mai adaugă un drum lung[82], iar din 1807 încă 6 zile robotă cu boii, alături de cele 18 precedente[83]. Hurubaşii aveau obligaţia de a lucra 18 zile pe an cu palmele. Din 1809 şi această comună trece în stăpînirea lui Bánffy Francisc.

Tot 18 zile robotă executa anual şi iobagul din comuna *Sărata*, în timp ce jelerul 12 zile cu boii şi 6 zile cu palmele. Iobagul avea obligaţia să mai secere 20 clăi de grîu pe an, iar jelerul 10 clăi de grîu[84]. Din 1806 numărul clăilor se ridică la 27 pe an[85]. Din 1809, comuna Sărata avea aceeaşi soartă ca şi comuna Rus.

Cum s-a arătat la începutul acestui studiu, comuna *Cupşeni* avea o situaţie deosebită faţă de celelalte comune ale domeniului. Pe baza urbariului cu care a fost cedată familiei Bánffy, iobagii cu o sesie întreagă erau obligaţi să slujească 3 săptămîni la Bonţida şi să facă o săptămînă de drăbănţie, cei cu 1/2, 1/3, 1/4 sesie, făceau slujba în mod corespunzător. În plus, cei care aveau vite de tracţiune, „atunci cînd proprietarul dorea şi porunecia, transportam vin de Sălaj, din comuna Borla, la Bonţida"[86]. Aceste obligaţii în slujbe au fost preschimbate în bani la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, aşa cum vor declara iobagii în 1820. Fiecare iobag cu sesie întreagă avea datoria să plătească anual 4 fl. şi 30 kr. pentru cele 3 săptămîni de robotă, pentru săptămîna de drăbănţie 30 kr. anual, iar pentru obligaţiile de transport o sumă corespunzătoare numărului de vite de tracţiune pe care le posedau. Cei care aveau 2 boi plăteau 51 kr. anual,

---

77 Idem, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1803.
78 Idem, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1803.
79 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
80 Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, 39. csomó, Oroszmező.
81 Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.
82 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
83 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
84 Idem. Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.
85 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806—1807.
86 Arhivele de Stat Budapest, Conscriptio Urbarialis 1785—1786, F. 51 Kupsafalva, 38 csomó, Magyar Láposi járás.

cei cu 4 boi, 1 fl. și 42 kr., iar cei fără boi plăteau 25 1/2 kr. Iobagii cu o jumătate sesie plăteau ca taxă pentru răscumpărarea zilelor de robotă 2 fl. și 15 kr., iar pentru săptămîna de drăbănție 15 kr. Iobagii cu mai puțin de 1/2 sesie plăteau 1 fl. și 30 kr. pentru răscumpărarea robotei și 15 kr. pentru săptămîna de drăbănție. Atît iobagii cu o jumătate sesie, cît și cei cu mai puțin de 1/2 sesie plăteau banii de cărăușie, corespunzător numărului de vite pe care le aveau, așa cum s-a arătat mai sus [87]. Începînd cu anul 1806, iobagilor din Cupșeni li se introduc noi obligații. Cei cu o sesie întreagă trebuiau să meargă 3 săptămîni pe an la coasă, cei cu 1/2 sesie 9 zile pe an, iar cei cu 1/4 de sesie 4 1/2 zile pe an. Dacă aveau 1/3 sesie, coseau 6 zile pe an la Bonțida. Tot începînd cu acest an, țăranii vor plăti cîte 1 fl. pentru fiecare vită de tracțiune în contul răscumpărării obligațiilor de transport [88]. Din 1819 se reintroduce săptămîna de drăbănție, stăpînul refuzînd să mai accepte preschimbarea ei în bani [89].

Evoluția robotei, atît în fiecare comună cît și pe întreg domeniul, poate fi urmărită din tabelul anexat (p. 270).

Ce concluzie desprindem din el? Deși este vorba de un singur domeniu și de un singur proprietar, constatăm o mare deosebire între obligațiile în robotă ale supușilor. Ele variau de la sat la sat, în cadrul acestuia de la o categorie de supuși la alta, variau și în funcție de posedarea sau neposedarea animalelor de tracțiune, sau în funcție de mărimea sesiei aflată în posesia supușilor. Dacă în Cupșeni robota era stabilită după mărimea sesiei, în restul satelor domeniului, în general, varia după executarea ei cu vitele sau palmele. O anumită cantitate de robotă se pretindea de la iobagul cu 2 sau mai multe vite, și mai puțină de la cei lipsiți de ele, după cum în alte ocazii, o anumită cantitate de robotă se pretindea de la un țăran cu o sesie întreagă și altă cantitate de la cel cu 1/2, 1/3 sau 1/4 sesie. În Bonțida și Răscruci, o anumită cantitate de robotă se pretindea de la iobag, altă cantitate de la jeler, hurubaș, inquilin, țigan etc. Pe domeniu n-au existat de asemenea nici aceleași criterii de percepere a robotei în timp. Dacă la Bonțida și Răscruci iobagilor și jelerilor lipsiți de vite li s-a stabilit robota sub forma unui anumit număr de zile pe săptămînă în restul satelor, cu excepția Cupșeniului, supușii erau obligați să muncească un anumit număr de zile sau săptămîni pe an. Deci unora li se pretindea anual, altora săptămînal.

O altă concluzie ce se desprinde din tabel privește creșterea continuă a robotei în toate satele domeniului și la intervale destul de mici. Dacă pînă prin 1806 supușii din majoritatea comunelor au fost obligați să muncească cîte 18 zile pe an (dintre care 12 zile erau executate de cei care posedau vite cu acestea și 6 zile cu palmele), cu excepția celor din Bon-

---

[87] Arh. ist. a Fil. Acad. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Consign. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.

[88] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806, 1807, 1810 și Cons. 124/c, Bonchidai taxa lista, 1816.

[89] Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Solnoc Interior, vol. III, p. 124.

ţida şi Răscruci care aveau încă de pe atunci 36 zile pe an şi a celor din Chizeni şi Rus, care trebuiau să muncească în această perioadă cîte 24 zile pe an, în 1806 sau 1807 obligaţiile în robotă a tuturor supuşilor sporesc cu încă 6 zile anual, astfel încît ele se ridică, în majoritatea comunelor, la cîte 24 de zile anual, la Bonţida şi Răscruci la 42 zile anual, iar la cei din Chizeni şi Rus la cîte 30 zile anual. O nouă sporire a robotei se înregistrează la 1811 în majoritatea comunelor care rămăseseră în componenţa domeniului. Din nou la vechile obligaţii se adaugă încă 6 zile robotă anual, astfel încît numărul zilelor se ridică la 36 pe an. Excepţie vor face supuşii din Bonţida ale căror obligaţii în robotă vor rămîne neschimbate. Acest lucru ne arată că în curs de 10 ani, obligaţiile în robotă ale supuşilor domeniului s-au dublat de la 18 zile anual la 36 zile anual, dovedind tendinţa continuă a proprietarului feudal de a spori veniturile prin creşterea permanentă a obligaţiilor supuşilor.

În cadrul obligaţiilor iobăgeşti ale supuşilor domeniului, un loc foarte important îl ocupa seceratul unui anumit număr de clăi de cereale pe an, obligaţie de la care n-au fost privaţi decît cei din Bonţida, Cupşeni şi Rus, şi care, desigur, corespundea unui anumit număr de zile-robotă pe an. Din registrele de taxe ale domeniului constatăm creşterea continuă a numărului clăilor de grîu ce trebuiau secerate anual de fiecare supus. Dacă pînă în 1806, în general, iobagul sau jelerul trebuia să secere cîte 20 clăi de grîu anual, în 1806 numărul acestora se ridică la 26 de clăi pentru ca în 1811 să atingă 30. De data aceasta obligaţiile au sporit cu 50% în cei 10 ani.

Ce munci agricole trebuiau să efectueze supuşii domeniului în cadrul robotei? Ei trebuiau să îngunoieze pămîntul alodial, să-l are, să-l grape, să-l semene primăvara şi toamna, să secere recolta, să prăşească, să cosească iarba şi otava de pe fînaţele alodiale pe care apoi trebuia să le strîngă şi să le care la curie, să transporte recolta de cereale de la arie la curie, s-o aşeze în stoguri sau magazii, să o îmblătească. Îmblătitul grîului pe domeniul Bonţidei întîrzia pînă aproape de lunile de primăvară, februarie, martie şi chiar aprilie, după cum rezultă din registrele de socoteli ale administratorului.

Tot supuşii domeniului trebuiau să repare diferitele acareturi ale domeniului, iar pe cele mai modeste să le clădească. Ei construiau morile, grajdurile, şoproanele, hambarele şi le reparau atunci cînd era necesar. Un loc deosebit de important în cadrul obligaţiei în muncă era săparea şi întreţinerea şanţurilor de pe hotarele domeniului, întreţinerea zăgazurilor şi podurilor de pe Someş. Şanţurile au fost săpate pentru a opri revărsarea Someşului pe hotarul domeniului. Din declaraţiile iobagilor rezultă că Someşul se revărsa anual la Bonţida de două ori: o dată după ce se topea ghiaţa, iar a doua oară la Rusalii, cînd se topea zăpada în munţi. „Atunci atît de tare se revărsa Someşul pe hotare încît foarte puţine foloase se mai puteau trage din recoltă. Inundaţia strică iarba, fînul de pe cîmpie. Uneori inundaţia este atît de mare încît numai Răs-

cruciul şi drumul de ţară o opreşte să se reverse complet“ [90]. Pentru a împiedica această calamitate naturală, s-au săpat şanţuri adînci în lungul hotarului, astfel încît atunci cînd Someşul se revărsa, apa intra în acestea şi se puteau astfel evita pagubele mai mari. Aceste şanţuri însă trebuiau întreţinute permanent, trebuiau curăţate de nămol, mai ales în lunile de primăvară, lucru ce revenea, desigur, tot supuşilor domeniului. Pe Someş existau două poduri cu vamă: unul aflat în proprietatea baronilor, iar celălalt al conţilor. Aceste poduri, din cauza deselor inundaţii, se stricau mereu, necesitînd reparaţii, care sustrăgeau un număr important de zile de muncă iobăgească. Dar cele mai greu de întreţinut erau zăgazurile de pe Someş. La Bonţida s-au construit mai multe astfel de zăgazuri, dintre care două erau întreţinute de conţi, iar unul în combinaţie cu baronii. Întreţinerea zăgazurilor necesita multă muncă iobăgească, deoarece ele erau sfîşiate mereu de desele inundaţii ale Someşului. Zăgazul cel mai mare dinspre Răscruci, comun celor două familii, trebuia reparat anual şi „înghiţea o mare de nuiele“ [91]. „Conservarea anuală a acestui zăgaz pretindea cîte 300—400 care de nuiele şi în plus atîtea zile de muncă; iar atunci cînd revărsarea apei distrugea oarecare dig, lucru ce se întîmpla deseori, atunci legarea lui costa 800 şi chiar 1.000 care de nuiele“ [92]. „Aceasta ducea la rămînerea în urmă a economiei, căci pretindea multă pierdere de vreme“ — declară Bakó Iosif, provizorul baronului Bánffy Ádám — „cu cărăuşia materialelor şi repararea digurilor, căci şi în acest an s-au plinit 6 săptămîni pînă cînd cu forţe unite l-am putut restabili ... “ [93]. În afară de acest dig, familia contelui Bánffy mai întreţinea alte două, necesare morii, dintre care mai ales unul denumit „digul Jäger“ era mai mare şi mai costisitor decît digul comun, deoarece era aşezat într-un loc mai expus vijeliei apei şi se distrugea deci mai des. Întreţinerea lui se făcea tot cu munca supuşilor. Multă muncă iobagă se cheltuia cu întreţinerea morii din Bonţida, de lîngă castel, căci „tot la doi ani trebuiau schimbate pietrele ... lemnele din moară se strică necontenit şi trebuie reînnoite mereu ... “ [94]. Cu muca iobagilor a fost reconstruită, în 1818—1820, moara din Bonţida de către contele Bánffy Iosif, muncă ce a durat doi ani, la care trebuie să mai adăugăm alţi doi ani necesari transportului şi depozitării materialelor lemnoase, feroase şi a pietrelor necesare reconstrucţiei.

Cînd şi unde erau efectuate aceste zile de robotă? Iobagii, jelerii şi hurubaşii din Bonţida şi Răscruci efectuau zilele de robotă în hotarul satului lor. De aceea, ei erau chemaţi în fiecare săptămînă atîtea zile cîte erau înscrise în registru. Ceilalţi supuşi, din alte sate ale domeniului, efectuau munca, eşalonată pe mai multe zile şi săptămîni consecutive, la Bonţida, ori la Răscruci, unde se găseau pămînturile alodiale. Iobagii din Şimişna declară cu ocazia conscripţiei urbariale din 1785: „... slujba

[90] Idem, Cons. 123/c, Declaraţiile iobagului Martinus Kardos.
[91] Idem, Declaraţiile lui Kádár Pál.
[92] Idem, Declaraţiile lui Gábriel Pop de Szatmári.
[93] Idem.
[94] Idem, Răspunsul lui András Rigó.

o facem la Bonţida de 4 mnile de loc departe, peste an 1/2 de an"[95]. La 15 iulie 1820 ţăranii din Cupşeni declarau: „De la bun început fiecare gazdă cu o sesie cosea la Bonţida 3 săptămîni şi făcea o săptămînă de drăbănţie... Celor care deţineau 1½—2 sesie, slujba li se împărţea în mod corespunzător..."[96].

Supuşii din Căprioara slujeau primăvara o săptămînă la semănatul porumbului la curia din Răscruci, iar vara, la strînsul recoltei şi toamna la semănat, din nou cîte o săptămînă. Concentrarea zilelor de lucru mai ales în lunile de primăvară şi vară aducea prejudicii gospodăriilor iobăgeşti. Lipsind de acasă săptămîni întregi, iobagii se vedeau nevoiţi să-şi neglijeze propriile lor pămînturi, care rămîneau nelucrate la timpul potrivit[97]. În plus, ei mai pierdeau timp util deosebit de important cu mersul şi venitul la Bonţida şi Răscruci, mai ales cei care locuiau mai departe de centrul domeniului, mers şi venit care nu intra în socoteala slujbelor. De aceea toţi ţăranii de pe domeniu se vor plînge conscriptorilor, atît la 1785 cît şi la 1820[98].

Timp mult pierdeau supuşii domeniului cu obligaţia de a face nenumărate cărăuşii. O parte a acestor drumuri, aşa-zisele „drumuri lungi", erau stabilite în registrele de slujbe ale domeniului. La început numai supuşii, iobagi şi jeleri, din Bonţida şi Răscruci erau obligaţi la cîte 3 drumuri lungi anual[99]. În 1806 această obligaţie se introduce şi supuşilor din Şimişna, dar numai cîte un drum pe an[100]. În 1807 drumul lung era înscris şi pe seama supuşilor din Chizeni şi Recea-Cristur[101], pentru ca în 1810

[95] Idem, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, 39 csomó, Vádi járás, Semesnye.

[96] Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Solnoc Interior, vol. III, p. 130.

[97] Cei din *Chidea* „Oamenii onoratului conte Banffy Iosif îşi împlineau slujba rînduită după alcăzaş şi cu ruptu, care pentru oamenii fără vite se face în felul următor: fiecare gazdă fără vită împlineşte la săpatul porumbului 18 zile, la strînsul cucuruzului 6 zile şi seceră 30 clăi de grîu, pe care toate le îndeplinesc la Bonţida ca şi Caput Bonorum", Arhivele de stat, Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. IV, p. 296.

Cei din Chizeni declară în 1785—86 „slujbă ruptă n-am avut, ci slujim cum ne mînă şi cum putem socoti. Anu jumătate în slujba domnească plinim... slujbele le împlinim la Bonţida, de 5 mnile de pămînt...", Arhivele de stat, Budapest, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, Vádi Járás, Közfalu.

Cei din *Sărata* declară şi ei la 30 sept. 1820 „... slujim obişnuit cîte două zile pe săptămînă, numai că acelea le plinim vara, una după alta, chiar cîte 4—5 săptămîni. Din brazda stăpînilor noştri nu ne putem mîntui...", Idem. Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 633.

[98] Cei din *Tăuţi* declară în 1820: „Mersul în slujbă şi reîntoarcerea acolo nu s-a ştiut în slujbă" (Idem, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 573). Cei din *Căprioara* se plîng „Nici unui slujitor la stăpîn, mersul şi venitul nu s-a ştiut în slujbă" Idem, F. 52. Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 334. La 1785 supuşii din *Rus* declară: „Dară mersul şi venitul la arie nu s-a ştiut în slujbe" (Idem Conscriptio Urbarialis 1785—1786, F. 51, 39. csomó, Vádi járás, Oroszmező), iar la 1820: „Mersul şi venitul nici pe de o parte nu s-a ştiut în slujbe". Idem Conscriptio Czirakyana, F. 52. Comitatul Solnocul Interior, vol. X, p. 264.

[99] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800, 1801, 1803.

[100] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.

[101] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.

el să se introducă în toate comunele domeniului, unde nu a existat legal pînă atunci: Tăuți, Igrița, Dîrja, Chidea etc.[102]. În anul următor, 1811, supușilor care aveau obligația de a face un singur drum lung, li se mai adaugă încă unul, pentru ca iobagii din Chidea să fie obligați în 1812, să execute chiar 4 drumuri lungi anual[103]. Spre sfîrșitul perioadei cercetate, 1817—1820, pierind vitele iobagilor din cauza foametei, obligația va fi ștearsă din registrele de slujbă ale domeniului. Alături de aceste drumuri lungi, supușii erau obligați să efectueze o serie de alte drumuri, care nu erau înscrise în registre și care, desigur, erau mult mai mici.

Unde și cu ce ocazii se efectuau aceste cărăușii? Cei din Recea-Cristur transportau cărbunele pe care iobagii de aici îl ardeau în pădurile alodiale. Alte cărăușii făceau cu transportul vinului din Sălaj, din comuna Borla la Bonțida și cu cel al varului din comuna Turea, tot la Bonțida[103a] Cei din Tăuți trebuiau să transporte cîte un stînjen de lemne la moara din Fundătura[103b]. Cei din Șimișna făceau în fiecare an „un drum la Răscruci, de 4 mnile de loc departe, altul la Tășnad, de 8 mnile de loc departe"[104] și la Curtuiuș, unde trebuiau să secere grîul. Cei din Căprioara făceau cîte un drum toamna pentru transportul vinului de Sălaj din Borla la curie, iar iarna făceau cîte unul pentru transportul lemnului la curie. Și cei din Dîrja aveau obligația de a transporta vinurile din Borla la Bonțida, după cum tot ei transportau la curie varul de la Turea[105]. Tot lemne și var erau obligați să transporte supușii domeniului din comuna Chizeni, iar cei din Chidea să execute un drum lung pentru aducerea mustului de la Borla la Bonțida, iar altul pentru transportul vinului la curie[106]. În mod asemănător cărăușeau vinul de la Borla și cei din Cupșeni „de cîte ori poruncea și dorea stăpînul domeniului"[107]. Alte drumuri executatu supușii domeniului pentru transportul vinurilor de la Vișea la curie, unde erau așezate în pivnițe pentru învechire, cu transportul pietrelor și lemnelor de construcții, fie la Bonțida unde s-au făcut mari reparații castelului, manejului, hambarelor, grajdurilor și morilor, fie la Cluj, unde se construia palatul Bánffy. Domeniul de la Bonțida avînd, printre altele, sarcina de a aproviziona cu alimente palatul de la Cluj, țăranii erau obligați să facă nenumărate cărăușii pentru transportul acestor alimente. În general deci, aceste cărăușii, drumuri, erau necesare acoperirii nevoilor de aprovizionare cu vin, cereale, lemne de foc și construcție, cărbune, var, pietre de moară și de construcții ale domeniului, și numai arareori erau determinate de necesitățile de comercializare ale domeniului. Făcîndu-se la distanțe mari, se efectuau zile în șir și uneori

---

102 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1810.
103 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai szolgálat lista, 1811—1812.
103/a Arh. de Stat, Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 561.
103/b Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 573.
104 Idem, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, 39. csomó, Vádi járás, Semesnye.
105 Idem, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 34.
106 Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. IV, p. 288.
107 Idem, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, Kupsafalva, și Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Solnoc Interior, vol. III, p. 130.

chiar săptămîni, sustrăgînd pe ţărani de la lucrul cîmpului. Executîndu-se întotdeauna cu vitele şi căruţele ţăranilor, aceste drumuri nesfîrşite şi nelimitate contribuiau la distrugerea sănătăţii acestora.

Proprietarii domeniului, aflaţi în goană continuă pentru sporirea cît mai eficientă a zilelor de robotă, vor folosi diferite şi variate mijloace pentru a obţine robotă suplimentară. Unul din aceste mijloace este impunerea unor zile suplimentare de robotă pentru judele sătesc, sub pretextul de a nu pierde obligaţiile în robotă ale acestuia. În acest sens, ţăranii din Bonţida declară următoarele cu ocazia conscripţiei czirakyene: „Pentru biräul satului fiecare om lucrează stăpînului său cîte o zi în fiecare an“ [108]. Cei din Dăbîca declară: „Acelui proprietar din partea căruia se pune judele sătesc, fiecare om este dator a-i lucra cîte o zi cu palmele pentru completarea slujbei judelui sătesc“ [109]. În mod asemănător au declarat şi cei din Căprioara, Dîrja, Sărata etc. [110].

Zile de clacă suplimentare luau proprietarii domeniului de la supuşii lor în schimbul folosirii taurului pe seama cirezii comunei, a vierului, ciurdarului, porcarului, pentru continit de boi. Astfel cei din Recea-Cristur declarau în 1820: „Comuna neavînd taur, acela îl alcăzim de la proprietar, pentru o vacă, secerînd cîte o claie de grîu“ [111]. Cei din Bonţida declarau: „Pentru continit de boi secerăm proprietarilor noştri, cu excepţia baronului Bánffy Adám, după două vite cîte 3 clăi de grîu“ [112]. Cei din Răscruci vor declara: „Pentru locul alodial denumit Botşiris, pe care mai demult proprietarii l-au folosit, dar de cîtva timp încoace l-au slobozit pentru păşunatul boilor, prestăm proprietarilor în fiecare an, după doi boi, cîte un cosaş“ [113].

Proprietarii domeniului Bonţidei obişnuiau să-şi procure robotă suplimentară prin arendarea părţilor mai slabe ale pămînturilor alodiale. Obişnuit, acestea erau arendate celor din Sic, aşa cum rezultă din declaraţiile lui Ban Petru [114], fostul provizor şi a lui Martinus Kardos, iobag al baro-

---

[108] Idem, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. VII, p. 32.

[109] Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 61.

[110] Supuşii din Recea-Cristur declarau la 21 iunie 1820: „Pentru judele sătesc, potrivit vechiului obicei, fiecare gazdă lucrează o zi de vară, iară cînd judele sătesc se dă din partea unui stăpîn căruia în hotarul nostru sau în vecinătate n-are ce să-i lucrăm, să-i secerăm, ziua de lucru de vară o plătim cu 8 potori“. (Idem, Conscriptio Czirakyana, F. 52. Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 555). Cei din Igriţa declarau şi ei „Atunci cînd dintre supuşii proprietarilor se aleg pe rînd juzi săteşti, sub titlul completării slujbei săteşti, fiecare horn colonical dăm o zi de vară de lucru cu palmele“ (Idem, F. 52. Comitatul Dăbîca, vol. I, pag. 144). Cei din Chidea „Acelui proprietar care dădea prin tragere la sorţi judele sătesc, fiecare horn colonical aflat în comună, în locul slujbei anuale a acestuia, presta cîte o zi de vară de lucru cu ceea ce dorea proprietarul“ (Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. IV, p. 289).

[111] Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 556.

[112] Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. VII, p. 34.

[113] Arh. de Stat Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. IV, p. 553.

[114] „Pe hotarul Bonţidei fără îngunoiere, nici un pămînt nu rodeşte. Nici chiar pe loc şesos. Sus în munţi, spre Sic, multe nice chiar dacă sînt îngunoiate, din care cauză curtea se vede nevoită să lase multe pămînturi nefolosite; uneori sînt luate de cei din Sic“. Arh. ist. Fil. R.S.R. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Consign. 123/a.

nului Bánffy Ladislau [115], făcute în anul 1830. Alături de aceste pămînturi foarte slabe, au fost date supușilor, în schimbul robotei, și alte pămînturi alodiale din Bonțida și Răscruci. Uneori, în locul zilelor de robotă se cerea de la supuși un anumit număr de clăi de secerat. Astfel, în 1802, în schimbul a 9 bucăți de pămînt date în folosință țăranilor, s-a obținut seceratul a 730 de clăi de grîu[116], în 1805, pentru cele 10 bucăți de pămînt arendate, seceratul a 1320 clăi de grîu [117], iar în 1806 seceratul a 1636 clăi de grîu [118]. În 1807, pentru pămînturile alodiale din Răscruci date în folosința țăranilor, s-a obținut seceratul a 100 clăi de grîu, iar pentru cele 8 bucăți de pămînt din Bonțida, seceratul a 1660 clăi de grîu [119]. Seceratul celor 1308 clăi de grîu din 1808, a fost obținut tot pentru cele 8 bucăți de pămînt date în folosință țăranilor [120]. An de an se vor da în folosință tot mai multe pămînturi obținîndu-se astfel seceratul unui număr important de clăi de grîu. Deosebit de importante și considerabile sînt numerele de clăi de grîu obținute în anii 1812 și 1813, și anume 1539 [121], respectiv 1479 [122]. În anii următori aceste pămînturi vor fi date supușilor și pentru zile de lucru, alături de seceratul clăilor de grîu. Astfel, în 1816, proprietarul va obține 71 zile de lucru și seceratul a 465 clăi de grîu [123], în 1817 68 de zile de lucru și seceratul a 246 clăi de grîu [124] ș.a.m.d. Zile de lucru sau seceratul clăilor de grîu suplimentare, vor obține proprietarii și pentru pămînturile de pășune sau de fînețe date în arenda țăranilor. Obișnuit, erau arendate pășunile de pe muntele „Varjas" sau cele din Valea Sîngelui, alături de care, din cînd în cînd, au fost arendate și altele. Astfel, la Răscruci au fost arendate țăranilor, în 1808 „Pășunea mică" și „Keresztes oldal". În anul 1805 s-au obținut pentru pășunile și fînețele arendate seceratul a 65 clăi de grîu [125], în 1808 a 55 clăi de grîu [126], în 1812 și 1813 a cîte 84 clăi de grîu [127], în 1814 36 zile de lucru și seceratul a 76 clăi de grîu [128] ș.a.m.d.

Importantă va fi robota obținută de proprietar în schimbul cerealelor cumpărate pe bază de contract de către supuși. Stăpînii vor folosi situația precară în care au ajuns țăranii în anii de secetă și de foamete de la înce-

---

[115] „Nu toate pămînturile aparținînd curții contelui pot fi folosite și nici nu sînt folosite. Așa este spre Sic „Valea Sîngelui" (Vér Völgy). Aceasta nu o folosește curtea căci este plină cu gropi și abruptă din care cauză și cei din Sic dau foarte puține zile de lucru pentru ea. Așa este și „Jeney Láb", și pe aceasta supușii o țin pentru lucru" (Idem, Consig. 123/e).

[116] Idem, Cons. 124, Bonchidai jószágtermés lajstrom, 1802.

[117] Idem, Cons. 124, Bonchidai termés lajstrom, 1805.

[118] Idem, Cons. 124, Bonchidai termés lajstrom, 1806.

[119] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai termés lajstrom, 1807.

[120] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai termés lajstrom, 1808.

[121] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1812.

[122] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1813.

[123] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1816.

[124] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1817.

[125] Idem, Cons. 124, Bonchidai termés lajstrom, 1805.

[126] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai termés lajstrom, 1808.

[127] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1812—1813.

[128] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1814.

putul secolului al XIX-lea, pentru a lua, în schimbul cerealelor vîndute țăranilor, sume mari de bani, iar pentru așteptarea achitării acestora, robotă. Astfel la 23 iunie 1807, cinci țărani din Bonțida cumpără, pe bază de contract, din cauza secetei, de la stăpînul lor, cîte 4 mierțe de grîu și tot atîtea de porumb, urmînd să le plătească prețul pînă la anul nou. În cazul în care nu se vor putea achita, ei se angajau să-i secere proprietarului în fiecare an, pînă la plata sumei, cîte o claie de grîu pentru fiecare mierță de cereale cumpărată. Dintre cei cinci țărani trei au reușit să-și achite datoria la termenul fixat, ceilalți însă abia în 1809 [129]. Contract asemănător, dar de data aceasta pentru făină de porumb și orz, au încheiat cu proprietarul Bonțidei, supușii din Dîrja și Căprioara în anul 1808, cumpărînd pentru bani 16 mierțe făină de porumb și tot atîtea orz. Ei se angajau să secere proprietarului, în cazul întîrzierii achitării datoriei la data prevăzută în contract, cîte o claie de grîu anual pentru fiecare mierță de cereale cumpărată. O parte a supușilor a reușit să achite în anul următor suma datorată, alții abia în 1814, văzîndu-se astfel nevoiți să secere în fiecare an numărul clăilor la care s-au angajat [130]. În 1812 supușii din Bonțida au cumpărat 204 mierțe de cereale, cei din Chizeni 312 mierțe, iar cei din Dîrja 34 mierțe, angajîndu-se să secere anual pînă la achitarea sumei datorate cîte o claie de grîu pentru fiecare mierță cumpărată [131]. În 1813 tot bonțidenii, chizenii și dîrjenii mai cumpără, pe bază de contract, 526 1/2 mierțe de cereale [132], iar cei din Chidea 34 mierțe de grîu și 24 mierțe făină de porumb, angajîndu-se, ca pentru fiecare mierță să secere, pînă la achitare, în fiecare an, cîte o claie de grîu [133]. Remarcăm că cei din Chidea și Dîrja n-au reușit să-și achite datoria în bani decît abia în 1823, fiind nevoiți să îndeplinească obligațiile în muncă la care s-au angajat prin contract [134]. În 1814, numărul mierțelor de cereale cumpărate de supușii celor patru comune de la stăpîni se ridică la 904 și 1/2, trebuind anual să secere, pînă la achitarea sumei, cîte 904 și 1/2 clăi de grîu [135]. Nici de data aceasta cei din Chidea și Dîrja nu și-au putut achita datoriile decît abia în 1829. În același an 7 supuși din Igrița, 2 din Dăbîca și 1 din Tăuți au cumpărat cîte două mierțe de porumb, în condiții asemănătoare cu țăranii din celelalte comune [136]. În 1815 din nou 13 supuși din Chidea și Recea-Cristur cumpără de la stăpînul lor 36 1/2 mierțe grîu și 9 mierțe porumb, angajîndu-se să-i secere anual, pentru fiecare mierță cumpărată, cîte o claie de grîu. Majoritatea lor nu s-a putut achita de datorie decît abia prin 1840 [137]. În aceleași condiții sînt contractate cele 21 mierțe făină de mălai, 28 mierțe „tönköly“, 10

[129] Idem, Cons. 117, Contracte, 1807.
[130] Idem, Cons. 117, Contracte, 1808.
[131] Idem, Cons. 117, Contracte, 1812 și Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1812
[132] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1813.
[133] Idem, Cons. 117, Contracte, 1813.
[134] Idem, ibidem.
[135] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1814.
[136] Idem, Cons. 117, Contracte, 1814.
[137] Idem, Cons. 117, Contracte, 1815.

mierţe grîu, 4 mierţe porumb şi 2 mierţe orz de către supuşii din Chidea, Dîrja, Recea-Cristur, Igriţa, Tăuţi şi Dăbîca în 1816, o bună parte a lor nefiind achitată decît în 1849 [138]. Tot abia în acest an au reuşit să-şi achite datoriile în bani, contractate încă în 1817, supuşii din Chidea, Dîrja, Recea-Cristur, Igriţa şi Tăuţi, în schimbul celor 26 mierţe sămînţă de porumb, 40 mierţe orz şi 10 mierţe porumb, văzîndu-se nevoiţi să secere în fiecare an cîte o claie de cereale, datorită neachitării sumelor [139].

Deosebit de numeroase zile de robotă erau obţinute de la ţigani în schimbul cerealelor împrumutate. Astfel, în registrele de taxe ale domeniului din 1806 sînt trecute 4638 zile de muncă pentru ţiganii din compania întîia a voievodului Totoroi Vasile şi 180 zile de lucru pentru ţiganii din compania a doua a lui Kolbász Csobuj [140], iar în cel din 1807, 5237 zile de lucru în schimbul cerealelor împrumutate ţiganilor din compania lui Pili Petrus [141].

Locurile pustii erau folosite de asemenea de proprietarii domeniului pentru a obţine zile de robotă suplimentare, de la supuşii cărora le erau date în folosinţă. Pe domeniul Bonţidei numărul locurilor pustii a crescut mai ales în perioada de foamete din anii 1814—1817, cînd mulţi ţărani au murit ori au luat drumul pribegiei. De aceea, în această perioadă, fenomenul acesta va fi mai frecvent decît în anii anteriori. În acest sens iobagii din Sărata declară următoarele cu ocazia conscripţiei czirakyene: „În comuna noastră există sesii pustii care s-au pustiit în timpul foametei, cînd oamenii s-au ascuns şi au murit. Acele sesii pustii sînt folosite de oameni, pentru ele ei dau stăpînilor lor ori lucru ori altceva..." [142]. Cei din Tăuţi declară cu aceeaşi ocazie: „Aceste locuri pustii s-au pustiit cu ocazia ultimei foamete, cînd oamenii plecînd de pe ele, au lăsat pustii casele lor, şi de atunci ele stau părăsite. Grădinile şi sesiile sînt folosite în parte de oamenii de pe acolo. Altele însă stau pustii şi acei care le posedă, prestează ceva slujbă stăpînilor lor" [143]. Pentru folosirea locurilor pustii, proprietarii domeniului luau de la cei care le foloseau, ori zile de slujbă, ori seceratul unui anumit număr de clăi de cereale. Astfel, în 1814, pentru sesia lui Gyurkutza Szánduj, rămasă pustie, Bodea Grigoraş lucra 24 zile de slujbă [144]. În 1816, Covriga Leontea secera pentru locul pustiu de la capătul satului 6 clăi de grîu, iar soţia lui Morar Ştefan pentru sesia pustie a lui Tordai Vasile secera 28 clăi de cereale [145]. În 1817, pentru acelaşi loc pustiu de la marginea satului, Pele Von secera 88 clăi de grîu [146]. În 1818, doi iobagi secerau pentru pămînturile de

---

[138] Idem, Cons. 117, Contracte, 1816.
[139] Idem, Cons. 117, Contracte, 1817.
[140] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.
[141] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.
[142] Arh. Stat. Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. III, p. 634.
[143] Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 577.
[144] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1814.
[145] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1816.
[146] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1817.

arătură a 3 sesii rămase pustii, 66 clăi de grîu. Gazdag Mitru pentru pămînturile de arătură şi fîneţe aparţinînd sesiei lui Tálos Vaszi dinspre Lona, secera 12 clăi de grîu. Stan Silip pentru sesia lui Pap Lázár lucra cu 2 boi 24 zile slujbă, iar Bumb Petru, pentru locul pustiu de la capătul satului, secera 8 clăi de grîu [147]. În 1819 Morar Dănilă secera pentru două pămînturi de arătură aparţinînd unei case pustii, 10 clăi de grîu, Stan Silip pentru folosirea sesiei lui Pap Lázár lucra 13 zile de slujbă cu boii, iar Bodea Grigoraş pentru folosirea intravilanului lui Kertész Andrei lucra 6 zile cu palmele [148].

Proprietarii domeniului nu renunţau nici la ocazia de a impune robotă noilor veniţi pe domeniu, pentru a obţine astfel robotă suplimentară. Celor 6 ţărani noi-veniţi la Răscruci, Bánffy Gheorghe le-a pretins în anul 1806 şi 1807 cîte 12 zile robotă pe an cu palmele, obţinînd astfel anual cîte 72 zile robotă suplimentare [149].

A doua categorie a obligaţiilor în muncă ale supuşilor domeniului sînt daturile în muncă. Acestea însă nu mai reprezintă o pondere atît de mare în cadrul rentei în muncă şi nici o varietate atît de mare, ca robota. Cea mai importantă obligaţie în cadrul daturilor este aceea de a toarce şi ţese o anumită cantitate de cînepă sau lînă pe an, obligaţie ce revenea obişnuit nevestelor supuşilor domeniului. Nu arareori însă ea era îndeplinită de bărbaţi. Dintre cele 14 comune ale domeniului, în 13 această obligaţie era înscrisă an de an în registrele de taxe. Excepţie făceau doar supuşii din Cupşeni. Explicaţia ne-o dau declaraţiile ţăranilor din această comună cu ocazia conscripţiei czirakyene: „... Dar de un timp încoace comuna noastră, după alcăzaş, în locul dijmei din cînepă, dă 36 saci, de aceea torsul şi ţesutul în special nu-l dăm proprietarului nostru" [150].

La început, obligaţia de a toarce şi ţese nu a fost uniformă în toate comunele, ea variind de la o categorie de ţărani la alta. În general, toţi iobagii şi jelerii domeniului erau obligaţi să toarcă pe an cîte 3 pfunzi de cînepă şi să le şi ţese. Lipitorii erau scutiţi de atare obligaţie. Hurubaşii, în unele comune, erau supuşi la această obligaţie, torcînd şi ţesînd cîte 2 pfunzi de cînepă pe an, în timp ce în alte comune erau scutiţi de aceasta. Dintre comunele în care hurubaşii nu torceau şi ţeseau cînepă, amintim: Bonţida, Recea-Cristur, Chizeni, Igriţa şi Căprioara [151]. Dar, în 1801, obligaţia era introdusă şi pentru hurubaşii din Chizeni şi Bonţida, aceştia trebuind să toarcă şi să ţeasă cîte 2 pfunzi cînepă pe an, precum şi pentru cei din Recea-Cristur şi Căprioara, care vor fi obligaţi să toarcă cîte 3 pfunzi cînepă pe an [152]. Din anul 1806 această obligaţie se extinde asupra tuturor supuşilor şi se uniformizează. De acum toţi trebuiau să toarcă şi să ţească anual 3 pfunzi de cînepă sau lînă. Excepţie vor

[147] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1818.
[148] Idem, Cons. 124/c, Bonchidai termés lajstrom, 1819.
[149] Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806 şi 1807.
[150] Arh. Stat. Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Solnoc Interior, vol. III, p. 131.
[151] Arh. ist. a Fil. Cluj, Arh. fam. Bánffy, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1800.
[152] Idem, Cons. 124, Bonchidai taxa lista, 1801.

face doar lipitorii, candiaşii, ţiganii şi noii aşezaţi pe moşie, care sînt scutiţi de această obligaţie [153]. Ca urmare, stăpînul domeniului realiza anual un important număr de pfunzi de cînepă și lînă toarsă şi ţesută de la supuşi. Astfel, în 1806, 741 pfunzi [154], în 1807, 761 pfunzi de cînepă [155]. În anul 1809 ea se reduce simţitor datorită restructurării domeniului, la 474 pfunzi de cînepă, toarsă și ţesută [156], în 1810 la 480 pfunzi cînepă [157], iar în 1816 la 425 pfunzi, de data aceasta reducerea fiind determinată de foametea care a bîntuit domeniul Bonţidei [158]. După anul 1816, în unele comune ale domeniului se vor pretinde mai mulţi pfunzi de cînepă sau lînă, toarsă şi ţesută, pe an decît fusese obiceiul înainte. Astfel, cu ocazia conscripţiei czirakyene, ţăranii din Bonţida declară: „Toarcem fiecare gazdă 3 pfunzi de cînepă şi 3 pfunzi de lînă, ţesem 10 sink de pînză de cînepă şi lînă toarsă" [159]. Acest lucru arată că obligaţiile s-au dublat pînă în 1820. Remarcăm deci aceeaşi creştere a daturilor în muncă ca şi a robotei în perioada 1780—1820, ca urmare a tendinţei proprietarului de a-şi spori veniturile domeniului prin înăsprirea exploatării ţăranilor.

Alături de torsul şi ţesutul cînepii şi a lînei, ţăranii, dar mai ales nevestele lor, erau chemate la cules, topit, meliţat, curăţitul camerelor castelului şi altele.

Sătenii din Dăbîca declară în 1820: „În afară de slujba săptămînală, ne mînă la cultivatul cînepii, la cules, la topit, la meliţat, la secelat şi la periet" [160]. Ţăranii din Dîrja, pe lîngă cultivarea porumbului, erau trimişi la cernut şi la plivit. La 1785 supuşii din comuna Rus declară: „... de băgat cînepa în ape, de meliţat, de tors, dires, încă nu s-a ştiut [în slujbă] în care lucru, tot anul, cîte 2 zile petrecem" [161]. Supuşii din Bonţida şi Răscruci erau aduşi şi la cernutul făinei, la curăţitul şi plivitul grădinilor, la spălatul rufelor, la curăţitul castelului, mai ales cînd erau musafiri, şi la altele.

Daturile în muncă, deşi nu sînt atît de mari şi multe, totuşi constituiau sarcini în plus pentru familiile supuşilor, sustrăgînd prin ele şi pe nevestele acestora de la obligaţiile lor gospodăreşti. Aşa cum rezultă din registrele de taxe ale domeniului, torsul şi ţesutul cînepii şi lînei era o sarcină permanentă pe domeniul Bonţidei.

În concluzie deci, renta în muncă a predominat în 13 comune din cele 14 aparţinătoare domeniului Bonţidei, unde numai o mică parte a ei a

---

153 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807, 1809, 1810 și Cons. 124/c, Bonchidai taxa lista, 1816.

154 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1806.

155 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1807.

156 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1809.

157 Idem, Cons. 124/b, Bonchidai taxa lista, 1810.

158 Idem, Cons. 124/c, Bonchidai taxa lista, 1816.

159 Arh. Stat. Budapest, Conscriptio Czirakyana, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. VII, p. 32.

160 Idem, F. 52, Comitatul Dăbîca, vol. I, p. 68.

161 Idem, Conscriptio Urbarialis, 1785—86, F. 51, 39. csomó, Vadi járás, Oroszmező.

fost convertită în bani. Într-o singură comună, Cupşeni, toate obligaţiile în muncă ale supuşilor au fost preschimbate în bani. Renta în muncă a cunoscut în această perioadă o continuă creştere şi sporire, proprietarii reuşind să dubleze prin diferite mijloace obligaţiile în robotă ale supuşilor. Pe domeniul Bonţidei renta în muncă nu a fost reglementată pe bază de urbariu, ea era stabilită în fiecare an pe bază de înţelegere, între proprietari şi supuşi.

M. ROŞCA

Evoluţia robotei pe domeniul Bonţidei 1800—1819

Anul	Numărul total al supuşilor	Obligaţii de muncă ataşate taxei în bani						Obligaţii în muncă fără taxe		TOTAL	
		Cu vitele				Cu palmele		Cu vitele	Cu palmele		
		Zile de muncă	Stînjeni de lemne	Stînjeni de piatră	Drum lung	Zile muncă	Secerat clăi	Zile de muncă	Zile de muncă	Zile de muncă	Clăi secerate
1800	378	1854	43	22½	114	1114	1572	—	8127	12875	1572
1801	395	1938	45	24	114	1054	1495	—	8128	11120	1495
1803	411	1788	46	21	99	1158	1600	—	9508	12454	1600
1806	431	1656	21	21	92	1212	2111	400	9374	12642	2111
1807	485	2607	32	33	93	1986	2195	—	8972	13565	2195
1809	315	1879	83	28	27	750	1496	450	6974	10053	1496
1810	315	1934	107	—	87	738	1296	450	7260	10382	1296
1811	—	1913	98	—	145	856	1546	—	4900	7669	1546
1812	—	1590	82	—	118	810	1561	—	7800	10200	1561
1813	—	1710	86½	—	139	770	1462	—	5600	8080	1462
1814	—	1796	83	—	146	933	915	—	5700	8429	915
1815	—	1662	75½	—	123	1026	1308	—	6000	8688	1308
1816	304	1630	124	—	113½	2284½	1255	—	7070	10774	1255
1817	—	842	43½	—	67	988	1105	—	6200	8030	1105
1818	—	252	7	—	12½	870	1080	—	7400	8522	1080
1819	—	276	9	—	13½	460	702	—	8156	8892	702

DIE FRONARBEIT AUF DER DOMÄNE BONŢIDA IN DER VERFALLSZEIT DES FEUDALISMUS

(Zusammenfassung)

Auf der Domäne Bonţida, dem Eigentum des Gouverneurs von Siebenbürgen, Graf Georg Bánffy, war der Frondienst nicht auf Grund der Urbarialordnung geregelt, sondern wurde nach dem, von den Vorfahren ererbten Gewohnheitsrecht oder nach Übereinkommen mit dem Gutsherren geleistet. Ausnahme bildete nur eine einzige der 15 dazugehörigen Gemeinden, Cupşeni, wo die Fron auf Grund der Urbarialordnung geleistet wurde. In den übrigen war sie von Gemeinde zu Gemeinde verschieden und — innerhalb dieser — von einer Kategorie der Hörigen zur andern. In den meisten Gemeinden war ein Gutteil des Frondienstes in Geld umgewandelt, während in Bonţida und Răscruci die meisten Höringen 150 oder 100 Tage jährlicher Fronarbeit leisten mussten.

Es wird ein ständiges Anwachsen der Arbeitsverpflichtungen der Fronbauern in kurzen Zeitabständen festgestellt, so dass sich diese Pflichtarbeiten im Laufe von dreissig Jahren verdoppelten.

Der Eigentümer der Domäne wendete, im dauernden Bestreben, die Frontage zu vermehren, verschiedene Mittel zur Erlangung zusätzlicher Robot an, wie die Verpachtung schwacher oder öder Allodialfelder, Weiden und Heuwiesen an die Bauern, Kontraktverkäufe des Getreides u.a.

Einen wichtigen Platz unter den Arbeitsverpflichtungen nahm das Spinnen und Weben einer jährlichen Menge von Hanf und Wolle ein, weiters die von den Frauen der Hörigen geleistete Arbeitshilfe bei der Ernte, beim Hanfbrechen und -rösten, beim Reinemachen im Schloss, Mehlsieben, Jäten der Gärten, Wäschewaschen usw.

Demnach wurde im genannten Zeitraum auf der Domäne Bonţida die Rente vorwiegend in Arbeit abgezahlt und nur ein kleiner Teil in Geld. Eine einzige Ausnahme bildete die Gemeinde Cupşeni, wo sämtliche Arbeitsverpflichtungen der Hörigen durch Geld abgelöst waren.